

Nr 110.

Av herr **Johansson** i Edsbyn **m. fl.**, om ersättning åt stenhuggaren *Johan Svensson* för förlust å arbete vid tekniska högskolans nybyggnad.

Sedan stenhuggaren Johan Svensson i Kilafors, på grundval av under de första dagarna av år 1918 utförd kostnadsberäkning, den 23 februari 1918 tecknat kontrakt med statsverket om utförande av granitarbeten vid kungl. tekniska högskolans nybyggnader, kemiska avdelningen, hade på grund av under arbetets fortgång stegrade arbets- och materialkostnader grundvalen för beräkningarna fullständigt rubbats. Som exempel härå kan nämnas, att under det att vid tiden för kontraktets underskrivande timpenningen för stenarbetare utgjorde 97 öre, steg den några få månader senare, efter föregången arbetsinställelse, till kronor 1: 65 pr timme. Kostnaderna för körningar och diverse behövlige material stego i ungefär samma proportion.

Enligt kontraktet hade Svensson för arbetets utförande betingat sig en summa av kronor 51,560: —, samt erhållit för överarbeten kronor 10,700: —, för ökade frakter kronor 2,383: 60 och för utlagt i kolkompensation till järnvägen för erhållande av tillstånd att frakta sten kronor 3,000: —, eller en sammanlagd summa för arbetet i fråga av *Kronor 67,643: 60.*

För fullgörande av sitt åtagande har Svensson fått vidkännas följande kostnader.

Huggningskostnader vid stenbrottet i Kilafors.....	Kronor	30,567: 35
Köpt sten från Vätö enligt faktura	»	2,360: —
Järnvägsfrakter Kilafors—Stockholm	»	11,699: —
Uppkörnings- och sättningskostnader i Stockholm.....	»	56,903: 60

S:ma kronor 101,529: 95

Svensson har sålunda på arbetet i fråga gjort en direkt förlust av Kronor 33,886: 35.

Varken i det avgivna anbudet eller i kontraktet har Svensson inryckt någon bestämmelse eller reservation, som skyddar honom mot ökade kostnader, uppkomna under arbetets utförande genom stegrade arbetslöner eller dylikt. Han saknade tydligen förmåga att vid anbudets avgivande bedöma den allmänna kostnadsökning, som var att motse.

För att emellertid få täckning för de lidna förlusterna har Svensson den 25 februari 1920 i underdånig skrivelse hos Konungen anhållit om ett dyrtidstillägg å kronor 33,886: 35. Som skäl för sin anhållan har han åberopat, att arbetet utförts under dyr tid och svåra arbetsförhållanden.

Hans skrivelse, som åtföljts av fullständiga förteckningar å kostnaderna vid arbetets utförande, har varit remitterad och utlåtanden avgivna av: byggnadskommitténs arkitekt professor Erik Lallerstedt, byggnadskommittén själv, styrelsen för kungl. tekniska högskolan, byggnadsstyrelsen och statskontoret.

Professor Lallerstedt säger i sitt utlåtande bland annat följande: »Då emellertid Svensson otvivelaktigt fått vidkännas den avsevärda förlusten av kronor 33,886: 35 å leveransen, som han angivit, och han dessutom vid leveransens fullgörande alltid med självupppoffrande plikttrohet sökt fylla kontraktets fordringar, och oaktat de för honom så ytterst ogynnsamma förhållandena aldrig försökt i någon del undandraga sig att fullgöra desamma, anser undertecknad, att om möjligt ersättning bör givas.»

Beträffande orsakerna till fördyringen och beloppets storlek säger professorn vidare, att de arbeten, som utförts vid stenbrottet i Kilafors, torde hava fullbordats på rationellt sätt, om hänsyn togs till rådande förhållanden, för jämförelsevis ringa kostnader. Likaså torde mot kostnaderna för erlagda frakter och för sten, förvärvad vid Vätö, ej några berättigade anmärkningar kunna göras. Beträffande åter Svenssons arbeten i Stockholm, tror professorn, att de, kanske genom att de ej lämpligt organiserats, blivit dyrare än nödvändigt varit. Av denna anledning föreslår han, att Svensson gives full ersättning för lidna förluster på arbeten utförda i Kilafors ävensom för frakter och inköpt sten, men att beloppet för förlusterna för arbete utfört i Stockholm reduceras med 15 %, d. v. s. kronor 8,535: 54 och föreslår sålunda, att Svensson gottgöres med tillhoppa kronor 25,350: 81.

Professor Lallerstedt slutar sitt utlåtande med att påpeka det behjärtansvärda i Svenssons underdåniga anhållan och vitsordar ytterligare hans stora redbarhet och plikttrohet.

Byggnadskommittén, som till fullo instämmer i de uttalanden, som professor Lallerstedt gjort rörande den av Svensson utförda leveransen, tillägger vidare, att »även om Svensson tillerkännes den av professor Lallerstedt förordade tilläggsersättningen kronor 25,350: 81, har statsverket enligt kommitténs mening genom den av Svensson utförda leveransen erhållit full valuta efter vid leveranstillfället och senare i allmänhet gällande priser». På grund härav och med hänvisning i övrigt till av professor Lallerstedt anförda skäl, förordar kommittén bifall till Svenssons framställning på så sätt, att han tillerkännes en tilläggsersättning av kronor 25,350: 81 såsom professor Lallerstedt föreslagit. Vidare uttalar kommittén sin förvisning därom, att Svensson icke hade förmåga att vid anbudets avgivande bedöma den allmänna kostnadsökning, som var att motse.

Styrelsen för kungl. tekniska högskolan säger i sitt utlåtande, »att den anser det vara billigt, att sökandens verkliga förlust i huvudsak ersättes och förordar bifall till byggnadskommitténs förslag».

Byggnadsstyrelsens slutliga underdåniga uttalande går ut på en hemställan, att sökanden måtte beredas ersättning i förevarande avseende med ett belopp av kronor 25,350: 81.

Statskontoret säger i sitt underdåniga utlåtande, »att det vill erinra därom, att en från en annan av entreprenörerna å viss del av tekniska högskolans nybyggnader, nämligen nya asfaltbolaget, ingiven ansökning om ersättning för vissa oberäknade merkostnader genom nådigt beslut den 24 maj 1918 lämnats utan avseende.

Med stöd härav och under åberopande av sitt underdåniga utlåtande den 24 april innevarande år (1920) angående ifrågasatt ersättning till byggmästaren V. Herrström för vissa merkostnader för byggnadsarbetet vid Strängnäs hospital, får statskontoret i underdånighet hemställa, att ifrågasatt underdåniga ansökning icke måtte till någon Eders Kungl. Maj:ts vidare åtgärd föranleda».

Då denna fråga inför Kungl. Maj:t avgjorts i enlighet med statskontorets hemställan, kan det väl synas utsiktslöst, att genom frågans dragande inför riksdagen söka få ändring i det av Kungl. Maj:t en gång fattade beslutet. Synnerligast om man därtill lägger, att man är fullt medveten om behövligheten av och riksdagens uppsåt att, under nuvarande i ekonomiskt avseende så bekymmersamma tider, icke åsamka statsverket andra utgifter än som kunna anses oundgängligt nödvändiga.

Det är dock åtskilliga omständigheter rörande denna sak, som vi tro

ej blivit tillräckligt framhållna och beaktade vid frågans tidigare behandling, som gör att vi nu våga draga den inför riksdagens prövning.

Då statskontoret i sitt utlåtande åberopar analoga fall, där Kungl. Maj:t lämnat ansökningarna utan avseende, så nämnes nya asfaltbolagets entreprenad å viss del av samma byggnad, som det här är fråga om.

På en entreprenadsumma av över en och en halv million kronor hade nämnda firma, genom arbetslönernas stegring fått en merkostnad på något över sextusen kronor, som firman begärt få ersatt av statsverket, vilken begäran dock, såsom av det föregående framgått, lämnats utan avseende.

För det andra fallet, som statskontoret i sitt utlåtande åberopar, nämligen hospitalsbyggnaden i Strängnäs, ha vi ej varit i tillfälle taga del av handlingarna, varför vi ej kunna yttra oss om i vad mån det kan få anses analogt med det här behandlade fallet Svensson.

Om också orsakerna kunna vara ensartade beträffande merkostnadernas uppkomst för fallet nya asfaltbolaget och fallet Svensson, så synes oss dock en artskillnad förefinnas mellan dessa båda affärers natur, som försvaret en olika behandling av ärendena. Nya asfaltbolagets entreprenad var en spekulationsaffär, som huvudsakligen avsåg beredande av en vinst åt entreprenören utöver den egentliga arbetskostnaden. Stenhuggare Johan Svenssons entreprenad däremot avsåg huvudsakligen att bereda arbetsförtjänst för sig själv och sina arbetskamrater under en tid av arbetslöshet inom facket, vilket förhållande vi längre ned skola närmare utveckla.

Nu har det sagts oss, att statens organ, vid behandling av gjorda framställningar om ersättning för lidna förluster å utförda arbeten under de våldsamma prisstegringsåren, som ligga närmast bakom oss, gjort en bestämd åtskillnad mellan å ena sidan rena spekulationsentreprenader och å andra sidan uppgörelser med arbetare direkt, om vissa arbetens utförande på entreprenad eller ackord. Vid förluster å en entreprenad av det förra slaget har det ansetts som principiellt riktigast, att entreprenören själv svarar för förlusten, alldenstund han vid eventuell vinst själv också velat disponera densamma. Vid förluster å entreprenader av det senare slaget, där entreprenören huvudsakligast avsett bereda sig själv och sina arbetskamrater arbetsförtjänst genom entreprenaden, har det däremot ansetts billigt att staten ersatt lidna förluster på grund av oförutsedda prisstegringar. Och det är just en sådan artskillnad vi anse förefinnas mellan de två, av statskontoret som analoga fall betraktade entreprenaderna av nya asfaltbolaget och stenhuggaren Johan Svensson för kungl. tekniska högskolans nybyggnader.

För att belysa detta be vi i korthet få relatera de omständigheter, under vilka Svensson undertecknade sitt leveranskontrakt.

Sedan världskriget utbröt, blev som bekant större delen av vårt lands stenhuggerier utan beställningar och som följd därav stenhuggarna utan arbete. Så var förhållandet även vid stenhuggeriet i Kilafors under större delen av år 1917. Då i februari 1918 anbud infordrades å granitarbeten för kungl. tekniska högskolans kemiska avdelnings nybyggnader i Stockholm, inlämnade stenhuggaren Johan Svensson i Kilafors anbud å arbetena ifråga. Som emellertid Svenssons ekonomi förut var åtskilligt undergrävd, hade han svårt att få borgen för sig, och arbetet hotade därför att gå honom och hans arbetskamrater i Kilafors ur händerna. För att rädda situationen var det en av arbetskamraterna, Viktor Björklin, som tillika var ägare till ett litet jordbruk intill stenhuggeriet, som iklädde sig borgen för Svensson. Genom att de på detta sätt hjälptes åt och vedervägade allt vad de ägde och hade, erhöilo de arbetet och räddades de och deras kamrater på denna plats från arbetslöshet. Om detta blev en orsak till glädje då för tillfället, har det sedermera blivit en orsak till sorg och grämlse på grund av det olyckliga ekonomiska resultatet av arbetet i fråga.

Då Svenssons ekonomi förut, som nämnts, var dålig, är det borgensmannen Björklin som får stå för förlusten och avträda sitt hem och jordbruk, som han under många års ihärdigt och tråget arbete lyckats skapa åt sig och sin familj. Det måste kännas hårt för en man att bli utblottad på grund av att han under en tid av arbetslöshet för en viss yrkesgrupp velat i sin mån bidra till att bereda arbete för denna grupp på den plats han bor. Detta framträder så mycket bjärtare i våra dagar, då både stat och kommun måste anstränga sig till det yttersta för att hindra arbetslöshetens nöd.

Med tanke på detta och under hänvisning till de samstämmiga vitsord från såväl arkitekt som byggnadskommitté om den synnerliga redbarbet och pliktthet, som Svensson trots vidriga förhållanden ådagalagt vid arbetets utförande, jämte byggnadskommitténs uttalade mening, att statsverket, även om Svensson ersättes för den förlust han lidit, fått full valuta efter då gällande priser, samt slutligen under framhållande av, att kontraktet med Svensson om leverans av granit torde kunna betraktas mera som en uppgörelse med ett arbetsbolag om ett visst arbete till ett pris, som byggs på kalkyler, vilka under arbetets utförande totalt brustit sönder, än som ett entreprenadkontrakt, där entreprenören avser göra en vinst utöver ersättningen för det egentliga arbetet, våga vi tro, att en ersättning till Svensson

i den omfattning, professor Lallerstedt i sitt här ovan delvis citerade utlåtande föreslår, icke skall verka prejudicerande för egentliga entreprenadfirmor, som ingå kontrakt i spekulationsssyfte. Svensson skulle, även om han erhöle ersättning enligt professor Lallerstedts av såväl byggnadskommittén som av styrelsen för tekniska högskolan tillstyrkta förslag, ändå göra en förlust av kronor 8,535: 54, vilket väl synes vara tillräckligt, efter hans små omständigheter, som straff för att han ej varit nog förutseende eller haft förmåga att organisera en del av arbetet tillräckligt rationellt.

Med åberopande av vad som ovan anförts tillåta vi oss hemställa,

att riksdagen ville bevilja medel för att ersätta stenhuggaren Johan Svensson i Kilafors för lidna förluster å utfört arbete vid kungl. tekniska högskolans nybyggnader i Stockholm, uppgående till kronor 33,886: 35, med ett till kronor 25,350: 81 reducerat belopp.

Stockholm den 21 januari 1922.

C. Johansson.

Ernst Lindley.

Aug. Sävström.